

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ГУМАНІТАРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ, ЛІТЕРАТУРИ З МЕТОДИКАМИ
НАВЧАННЯ

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**на тему: ВИКОРИСТАННЯ НАВЧАЛЬНО-МОВЛЕННЄВИХ
СИТУАЦІЙ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ГОВОРІННІ
УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ**

Виконав: здобувач 2-го курсу, групи СО (МЛ) -2 м
спеціальності 014 Середня освіта (Мова і література (англійська))
ОП «Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література)»

Андрейко О.І.

Форма навчання: заочна

Науковий керівник: к. пед. наук, ст. викладач Бедевельська М.В.

Рецензент: д. психол.наук, професор кафедри іноземних мов
Хмельницького національного університету
Олександренко К.В.

Висновок кафедри про магістерську роботу

Магістерська робота розглянута. Здобувач Андрейко О.І.

допущений до захисту роботи в екзаменаційній комісії.

Завідувач кафедри англійської мови, літератури з методиками навчання

(підпис)

(прізвище та ініціали)

«_____»

_____ 2022 року

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ГОВОРІННІ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ З ВИКОРИСТАННЯМ НАВЧАЛЬНО-МОВЛЕННЄВИХ СИТУАЦІЙ.....	10
1.1. Суть і загальна характеристика іншомовної компетентності в говорінні.....	10
1.2. Комуникативні, психологічні та лінгвістичні особливості навчання діалогічного і монологічного мовлення як двох форм говоріння.....	17
1.3. Дидактико-методичні аспекти навчання говоріння учнів старшої школи на уроках англійської мови.....	26
1.4. Методичний потенціал навчально-мовленнєвих ситуацій як ефективного засобу для формування компетентності в говорінні учнів старшої школи на уроках англійської мови.....	33
Висновки до 1 розділу.....	40
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ НАВЧАЛЬНО-МОВЛЕННЄВИХ СИТУАЦІЙ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ГОВОРІННІ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	42
2.1. Розробка комплексу навчально-мовленнєвих ситуацій для формування компетентності в говорінні учнів старшої школи на уроках англійської мови.....	42
2.2. Організація та хід методичного експерименту.....	50
2.3. Аналіз та узагальнення результатів експерименту.....	58
Висновки до розділу 2.....	70
ВИСНОВКИ.....	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	75

ДОДАТКИ.....	81
---------------------	-----------

ВСТУП

Актуальність дослідження. Навчання іноземної мови і зокрема англійської, яка визнана мовою міжнародного спілкування, займає важливе місце в системі освіти. Сьогодні до процесу навчання англійської мови ставлять особливі вимоги. Ці вимоги пов'язані як із загальними освітніми цілями і завданнями в контексті здійснення цілісного педагогічного процесу, так і з приватними цілями, пов'язаними із здатністю спілкуватися англійською мовою на міжкультурному рівні.

Формування компетентності говоріння в процесі іншомовного навчання є найважливішим завданням функціонування освітньої парадигми на сучасному етапі. Відповідно до законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1392, «Типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти III ступеня», затвердженої наказом МОН від 20.04.2018 № 408 (у редакції наказу МОН від 28.11.2019 №1493 зі змінами, внесеними наказом МОН від 31.03.2020 № 464), Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти основною вимогою навчання іноземної мови є саме формування іномовної комунікативної компетенції.

Серед безлічі конкретних освітніх завдань, спрямованих на формування компетенцій в іншомовному мовленні, виділяється завдання, пов'язане з посиленням комунікативного компонента.

Протягом довгого часу навчання іноземної мови у школах було більш спрямоване на формування мовних компонентів іномовної комунікативної компетентності, таких як лексика, граматики, письмо, читання. Однак аспекту

володіння мовою – здатністю її застосування в усному мовленні – не приділялося достатньо уваги.

Переважання мовного компонента іншомовної освіти над мовленнєвим спричиняло ситуацію коли учні маючи значний словниковий запас та оперуючи граматичними знаннями, не завжди могли використати свої знання у розмовній практиці.

З метою вирішення цієї проблеми іноземними та вітчизняними методистами активно розроблялися засади комунікативного принципу навчання іноземної мови, формування іншомовної компетентності в говорінні.

Проблему формування іншомовної комунікативної компетентності було висвітлено в працях провідних науковців-методистів (серед них: Н. Гез, Т. Вольфовська, Л. Біркун, Л. Брахман, С. Брумфіт, О. Волобуєва, Р. Джонсон, Г. Китайгородська, О. Коваленко, С. Козак, С. Мельник, Е. Пассов, С. Савіньон, М. Свейн, Д. Хаймс, Д. Шейлз та ін).

Теоретико-методологічною базою дослідження є праці вітчизняних і зарубіжних вчених-методистів (Гальперін І. Я., Гальскова Н. Д., Жинкін М. І., Зимня І. О., Леонтьєв О. О., Ніколаєва С. Ю., Шерстюк О. М., Соловова О. М., Панова Л. С., Склярєнко Н. К., Рогова Г. В., S. Villiers, A. Palmer, L. Bachman, N. Brieger, J. Richards тощо), які присвячені методиці використання основних видів мовленнєвої діяльності в процесі навчання іноземної мови.

Теоретичні та практичні аспекти навчання діалогічного та монологічного мовлення розроблялися такими науковцями, як І. О. Зімня, В. Л. Скалкін, М. Л. Вайсбурд, А. А. Алхазішвілі, О. П. Петрашук, Р. П. Мільруд, Ю. І. Пассов, О. О. Міролюбова, N. Bilbrough, L. Dawes, J. Anderson, S. Thornbury та ін.

Питання ситуативності мовлення й створення навчальних комунікативних ситуацій було об'єктом дослідження багато вчених: Є. П. Шубін, Й. М. Берман,

В. А. Бухбіндер, В. А. Скалкін, Г. А. Рубінштейн, Є. М. Розенбаум, В. О. Артемов, Ю. І. Пассов, М. І. Гез, О. М. Корніяка та багато інших.

Активний розвиток комунікативного та компетентнісного напрямків навчання іноземним мовам обумовлює пошуки і впровадження у практику нових прогресивних та ефективних методів і засобів формування іншомовної компетентності в говорінні школяра. Зокрема, все частіше викликає особливий інтерес методистів, педагогів, вчителів-практиків та науковців комунікативне навчання іноземної мови за допомогою використання навчально-мовленнєвих ситуацій, які моделюють типові ситуації реального життя у відповідній сфері спілкування і зосереджені на живе спілкування.

Незважаючи на те, що існують розроблені загальні принципи формування компетентності в говорінні, на сьогодні дослідження ефективності використання навчально-мовленнєвих комунікативних ситуацій у методиці викладання іноземних мов, зокрема для формування компетентності в говорінні учнів старшої школи на уроках англійської мови все ще залишається новим та недостатньо вивченим питанням, а аналіз їх методичного потенціалу є актуальним завданням для дослідження.

Мета роботи полягає у теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності використання навчально-мовленнєвих ситуацій для формування компетентності в говорінні учнів старшої школи на уроках англійської мови.

Відповідно до мети нашого дослідження, ми передбачили вирішення наступних завдань:

1. Провести теоретичний аналіз проблеми формування іншомовної компетентності в говорінні учнів старшої за допомогою навчально-мовленнєвих ситуацій та визначити дидактико-методичні аспекти формування іншомовної комунікативної компетентності.

2. Виявити особливості та обґрунтувати методичний потенціал навчально-мовленнєвих ситуацій як ефективного засобу для формування компетентності в говорінні учнів старшої школи на уроках англійської мови.
3. Розробити та апробувати комплекс навчально-мовленнєвих ситуацій для формування компетентності в говорінні учнів старшої школи на уроках англійської мови.
4. Експериментально перевірити ефективність та результативність використання навчально-мовленнєвих ситуацій для формування компетентності в говорінні учнів старшої школи на уроках англійської мови.

Об'єкт дослідження – процес формування компетентності в говорінні учнів старшої школи на уроках англійської мови.

Предмет дослідження – методика використання навчально-мовленнєвих ситуацій як ефективний засіб формування компетентності в говорінні учнів старшої школи на уроках англійської мови.

Гіпотезою дослідження виступає твердження про те, що досягнення високого рівня сформованості іншомовної компетентності в говорінні учнів старшої школи на уроках англійської мови, тобто умінь монологічного та діалогічного мовлення, можливе за умови впровадження комунікативного навчання англійської мови, а саме, за допомогою використання навчально-мовленнєвих ситуацій, які моделюють типові ситуації реального життя у відповідній сфері спілкування і мотивують до живого спілкування.

Для рішення поставлених завдань були використані такі підходи й методи дослідження:

теоретичні – аналіз, узагальнення, порівняння, систематизація психолого-педагогічних та методичних джерел для з'ясування стану розробленості проблеми дослідження у вітчизняній, зарубіжній літературі та освітній практиці;

діагностико-емпіричні – педагогічні спостереження, бесіди, анкетування, тестування для діагностики рівнів сформованості досліджуваного феномену, педагогічний експеримент для перевірки ефективності використання інформаційних технологій для формування іншомовної компетенції в усному мовленні учнів середньої школи;

методичний експеримент – для перевірки ефективності використання комунікативних тренувальних вправ на основі навчально-мовленнєвих ситуацій в учнів старшої школи на уроках англійської мови;

статистичні – методи математичної статистики для кількісного та якісного аналізу отриманих результатів дослідження і доведення їх достовірності.

У процесі роботи були використані теоретичні і емпіричні методи дослідження:

Наукова новизна дослідження полягає в обґрунтуванні доцільності застосування навчально-мовленнєвих ситуацій для формування компетентності в говорінні учнів старшої школи на уроках англійської мови.

Теоретичну значущість роботи вбачаємо у:

- теоретичному узагальненні суті, загальної характеристики, а також особливостей формування іншомовної компетентності в говорінні;
- осмисленні наукових понять, що стосуються теми дослідження;
- обґрунтуванні ефективності навчально-мовленнєвих ситуацій для формування компетентності в говорінні учнів старшої школи на уроках англійської мови.

Практична цінність нашої роботи полягає у тому, що розроблений і апробований комплекс навчально-мовленнєвих ситуацій може

використовуватись на уроках англійської мови для формування компетентності в говорінні учнів старшої школи та вдосконалення навичок діалогічного і монологічного мовлення. Матеріали й висновки дослідження можуть бути використані у процесі викладання курсів з «Методики навчання англійської мови», при укладанні методичних рекомендацій та написанні науково-методичних праць, присвячених проблемі формування компетентності в говорінні учнів старшої школи.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження доповідалися та обговорювалися на II Міжнародній науково-практичній конференції: Сучасні тенденції розвитку науки й освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів (12-13 травня 2022 р., Мукачево, МДУ); на засіданнях кафедри англійської мови, літератури з методиками навчання Мукачівського державного університету, де виконувалася робота.

Структура та обсяг магістерської роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, висновків, списку використаних джерел (55 найменувань, з них 12 – іноземними мовами) і 1 додатку. Повний обсяг роботи – 82 сторінки друкованого тексту. Роботу ілюстровано таблицями.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Узагальнення результатів методичного експерименту дало підстави сформулювати такі висновки:

1. Під формуванням компетентності в говорінні учнів старшої школи розуміємо побудову діалогічних і монологічних висловлювань на основі навчально-мовленнєвих ситуацій, які спонукають до висловлення думки. Компетентність у мовленні завжди передбачає сформованість мовленнєвих, інтелектуальних, навчальних, організаційних та компенсаційних умінь; характеризується комунікативними, психологічними та мовними особливостями.

Проведено теоретичний аналіз проблеми формування іншомовної компетентності в говорінні учнів старшої за допомогою використання навчально-мовленнєвих ситуацій та визначено дидактико-методичні аспекти формування іншомовної комунікативної компетентності.

2. Виявлено особливості та обґрунтовано методичний потенціал навчально-мовленнєвих ситуацій. Ситуація – це динамічна система взаємин учасників спілкування, яка завдяки її відображеності у свідомості створює особистісну вимогу в цілеспрямованості діяльності й живить цю діяльність. Їм властиві такі риси діяльності, як змістовність, евристичність, ієрархічність, певна структура. Можна виділені наступні складові мовленнєвої ситуації:

- обставини діяльності, в яких відбувається спілкування;
- взаємовідносини між співбесідниками;
- мовленнєвий задум;
- безпосереднє втілення комунікації, яка створює нові мотиви до мовлення.

Відповідно до навчальних програм усі ситуації мовлення повинні реалізовуватися у таких сферах: соціально-побутова, громадсько-політична,

соціально-культурна та професійно-трудова. Прийнято вважати, що під час навчання створюють умовні, штучні ситуації, які готують учнів до справжньої, природної комунікації. Тому навчальну мовленнєву діяльність ще називають „псевдокомунікацією”. Її завдання – „наводити мости” між нею та реальною комунікацією, виробляти вміння конструювати повідомлення, полегшувати завдання, стимулювати до самостійної мовленнєвої діяльності

3. Комплекс навчально-мовленнєвих ситуацій є основним засобом формування компетентності в говорінні. Навчально-мовленнєві ситуації стимулюють активну розумову діяльність та спонукають школярів до висловлювання думок. Переважно учитель пропонує ситуацію як мету, поставлену в певних умовах спілкування, з яких зрозуміло, хто, що, кому, за яких обставин і навіщо говорить. Характерними є чотири типи навчально-мовленнєвих ситуацій: ситуації соціально-статусних взаємовідносин; ситуації рольових взаємовідносин; ситуації відносин спільної діяльності; ситуації моральних взаємин.

4. Для здійснення експериментальної перевірки ефективності використання методичного комплексу тренувальних завдань на основі навчально-мовленнєвих ситуацій для підвищення рівня сформованості навичок говоріння учнів старшої школи організовано формувальний етап дослідження.

Методичний експеримент, був поділений на 5 головних етапів, а саме: етап розробки та формулювання гіпотези, підготовки до експерименту, проведення експерименту, обробки експериментальних даних та аналізу та узагальнення отриманих результатів.

Для проведення експерименту було здійснено розподіл учнів на контрольну та експериментальну групи. Учні КГ та ЕГ вивчали однаковий матеріал, але головна відмінність полягала у тому, що на учнів ЕГ був здійснений формуючий вплив шляхом використання на уроках англійської мови комплексу

розроблених навчально-мовленнєвих ситуацій задля підвищення рівня сформованості навичок говоріння.

Для того, щоб провести діагностику рівня сформованості навичок говоріння учнів старшої школи, учні контрольної та експериментальної груп виконували низку завдань, що які були оцінені за 4-ма критеріями, кожному з яких було присвоєно певну кількість балів відповідно до його ваги в загальній системі критеріїв оцінювання.

Для об'єктивності оцінювання та вірогідності отриманих результатів експериментального дослідження було використано методи математичної статистики – середній коефіцієнт навченості (К), за В. Беспальком.

Результати обчислень свідчать, що після проведення експериментального навчання учні експериментальної групи продемонстрували підвищення коефіцієнта навченості з 0,68 до 0,71 з приростом в 0,03. Двоє учнів з середнього рівня перейшли у високий. Тобто спостерігається позитивна динаміка.

Результати, одержані в процесі експериментальної перевірки підтвердили гіпотезу про доречність та доцільність використання розробленого комплексу навчально-мовленнєвих ситуацій для формування мовленнєвої компетентності у говорінні учнів старшої школи.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>